

OPLOSSINGSGERICHT

ACTUEEL

DOOR DAPHNE VAN PAASSEN

Activiste en bestsellerauteur Naomi Klein (*No Logo*, *The Shock Doctrine*) geeft ook na de verkiezing van Trump niet op. ‘Het verzet leerde ons dromen.’



Als Naomi Klein (47), de befaamde activist en bestsellerauteur, in de zomer van 2016 naar het Australische Great Barrier Reef gaat om voor *The Guardian* een film te maken over 's werelds grootste bedreigde koraalrif, besluit ze haar zoontje Toma van vijf mee te nemen. Niet om hem ter bewustwording het kilometerlange grijze koraalkeerkhof te laten zien, maar om hem mee te nemen naar de kleurige, wonderschone stukjes die nog levend zijn. ‘Want je moet eerst van iets houden om het te willen beschermen.’

Het is in een notendop waar Klein na twintig jaar activisme zelf tegenaan loopt. De Canadees-Amerikaanse onderzoeksjournalist die als een intellectuele ster de wereld over reist voor lezingen en discussies, realiseert zich na de verkiezingsoverwinning van Donald Trump dat links gefaald heeft. En dat zal blijven doen als ze alleen maar tégen is: tegen ongelijkheid, tegen racisme, tegen seksisme, klimaatverandering, het doorgeschoten neoliberale kapitalisme. Het is tijd om niet enkel problemen te benoemen, maar ook een alternatief te bieden. Een droombeeld, een ideaal. Alleen dan kan het populisme verslagen worden. *No is not enough* heet haar nieuwe boek dan ook.

Klein lijkt in de wieg gelegd voor het activisme. Ze groeit op in Montreal waar haar Amerikaanse ‘hippie’-ouders heen verhuisden uit protest tegen de Vietnamoorlog. Haar grootvader, die ontslagen werd als tekenaar bij Disney omdat hij betrokken was bij een staking, was marxist. Haar moeder een feministische documentairemaker. In een filmpje van Big Think vertelt Klein hoe dat haar heeft beïnvloed. Ze herinnert zich niet anders dan dat een film of artikel het beginpunt was van heftige discussies en plannen.

Een journalistiek werk maakte altijd onderdeel uit van een ‘beweging’. Toch moet ze er als puber aanvankelijk weinig van hebben; van politiek, feminisme en de vredesbeweging. Ze schaamt zich

voor haar alternatieve ouders en ligt regelmatig met ze in de clinch. Liever hangt ze in *shopping malls*, *geobsedeerd door kledingmerken* en make-up.

Daar komt in één klap verandering in als op 6 december 1989 Marc Lépine het École Polytechnique in Montreal inloopt en de aanwezige vrouwelijk studenten neerschiet onder de uitroep dat ze allemaal feministes zijn. Klein die Engels en filosofie studeert aan de University of Toronto, noemt het haar wake-up call: vanaf dat moment is ze feminist en activist en organiseert ze een grote discussiebijeenkomst voor medestudenten. Als haar moeder niet veel later een beroerte krijgt, stopt ze met haar studie om haar te kunnen verzorgen en om journalist te worden en boeken te schrijven.

Haar nieuwe boek is aan haar moeder opgedragen. In *No is not enough* onderzoekt Klein hoe het zover heeft kunnen komen dat Trump in het Witte Huis is beland. Terwijl alle lichten toch op groen leken te staan voor de linkse beweging.

Een zoektocht waarin alles samenkomt wat ze in haar drie eerdere boeken onderzocht en waartegen ze stelling nam.

Want Trump komt niet uit de lucht vallen, hoezeer zijn aantreden ook als een schok ervaren wordt. Hij is volgens Klein juist de logische uitkomst van het ongebreidelde neoliberalisme dat de afgelopen decennia heeft kunnen zegevieren en waarin alles aan de markt werd overgelaten. ‘Een superbrand met zijn vrouw en kinderen als spin-offs.’ En daarmee de ultieme belichaming van waar haar debuut *No Logo* over ging: de toegenomen macht van het bedrijfsleven op onze samenleving doordat bedrijven geen producten maar merken – instant lifestyles – zijn gaan verkopen, met alle negatieve gevolgen voor lagelonenlanden van dien. Haar debuut in 1999 sloeg wereldwijd in als een bom. Het gaf een nieuwe generatie stem, schreef *The Guardian* *indertijd*: mensen mailden elkaar om te vertellen hoe het hun leven had veranderd. Hoe eindelijk iemand hun vage gevoelens van ongenoegen over alomtegenwoordigheid en de toegenomen macht van merken duidde. *No Logo* groeide uit tot de bijbel voor anti- en anders-globalisten.

Met Trump zit er voor het eerst een menselijk merk in de *oval office*. *Dat de* mens Trump afstand heeft gedaan van zijn bedrijven (dat wil zeggen de bedrijfsvoering in handen heeft gegeven aan zijn zoons) doet Trump geen centje pijn; het presidentschap is een ongekende boost voor het merk.

En ook nu is er sprake van een schokdoctrine, het principe dat Klein in haar tweede boek *The Shock Doctrine* beschrijft en dat vooral de Occupy-beweging inspireerde. Machthebbers grijpen tijdens crises (of dat nou oorlogen, natuurrampen of financiële krachs zijn) de onzekerheid en angst van mensen aan om de democratie in te dammen.

‘In deze toestand zonder verhaal, zonder houvast worden heel veel mensen ontvankelijk voor autoritaire figuren die hun voorhouden dat ze bang voor elkaar moeten zijn en afstand moeten doen van hun rechten’, schrijft Klein. Trumps xenofobe inreisverboden voor moslims, maar ook zijn verdachtmakingen aan het adres van de pers zijn er voorbeelden van. Doel is minder overheidsbemoeienis ten faveure van het bedrijfsleven. Terwijl het kolossale probleem van de klimaatverandering juist om meer regulatie vraagt.

En we waren zo op de goede weg, vindt Klein. Nadat ze met haar boek *This Changes Everything* (in Nederland uitgebracht onder de titel: *Notime*) klimaatverandering opnieuw op de kaart heeft gezet als het meest urgentste denkbaar, lijkt er beweging in de zaak te komen.

In Standing Rock – een reservaat van Sioux indianen – ziet Klein voor het eerst hoe activisten, inheemse bevolkingsgroepen, Texaanse rangers en een groep veteranen gezamenlijk in verzet komen tegen de aanleg van de Keystone XL oliepijpleiding die de drinkwatervoorziening van zeventien miljoen mensen in gevaar dreigt te brengen. Maandenlang bivakkeert dit bonte gezelschap van ‘cowboys en indianen’ als een blokkade in een kamp van tenten, tipi’s en joerten. Ze maken muziek, geven seminars en houden ceremonies. Een Lakota-stamoudste vertelt Klein hoe ‘het kampement bovenal een school was geworden, voor indiaanse jongeren die hier meer kennis konden opdoen van hun eigen cultuur en konden leren hoe het was om op het land te wonen en aan ceremonies mee te doen.’ Voor de niet-stamleden gold dat eigenlijk ook: ze leerden in harmonie te leven met de natuur.

Hoewel Obama de aanleg van de pijpleiding uiteindelijk verbiedt, draait Trump die beslissing terug. Het tegenhouden is dus niet gelukt, concludeert Klein. ‘Maar het verzet leerde ons wel te dromen.’ En krachten van verschillende groeperingen te bundelen.

Klein raakt meer en meer overtuigd dat er een mogelijkheid moet zijn om de verschillen tussen alle versplinterde activisten te overbruggen. En dan doet ze iets waar ze zich vanaf haar debuut – dat door vele als een manifest werd gelezen – verre van zei te willen houden. Met haar man, de Canadese documentairemaker Avi Lewis, lanceert ze het Leap (sprong) Manifest. Het plan stelt een radicale verandering van de economie voor zodat Canada in 2050 vrij is van fossiele brandstof. ‘We staan voor de grimmige keus: alles in de wereld laten veranderen door de ontwrichting van het klimaat of zo ongeveer alles aan onze economie veranderen om aan dat lot te ontkomen’, schreef ze al in *No Time. Al vinden critici dat Klein* daarmee eigenlijk hetzelfde doet als ze haar tegenstanders in *The Shock Doctrine verwijt*: het uitbuiten van een crisissituatie voor een ideologisch doel.

Toch weet ze opnieuw een aanzienlijke achterban te mobiliseren. Schrijvers, artiesten, leiders, vakbondsleiders, milieuactivisten en tienduizenden anderen ondertekenen het. Niet-vervuilende groene banen zoals werk in de zorg en het onderwijs moeten worden gestimuleerd; er moet ingezet worden op lokale economieën en plaatsgebonden, biologische landbouw; de energievoorziening moet volledig duurzaam en democratisch zijn, dat wil zeggen in handen komen van lokale coöperaties. Het manifest is de wens van een brede coalitie, een gezamenlijke boodschap voor politici, vlak voor de Canadese verkiezingen.

Klein raakt meer en meer overtuigd dat er een mogelijkheid moet zijn om de verschillen tussen alle versplinterde activisten te overbruggen.

Klein lijkt opnieuw het momentum te hebben. Verschillende groeperingen in Amerika en Australië vragen haar om hen te begeleiden in soortgelijke projecten. Zo ook in Sydney waar het aan de vooravond van de verkiezingsuitslag knettert van de positieve energie. Tot het totaal onverwachte bericht hen bereikt dat Trump heeft gewonnen. De moed zinkt ze in de schoenen.

‘Ben je niet blij dat we al naar Canada zijn verhuisd’, vraagt haar vader haar – doelend op de vele Amerikanen die verkondigen te emigreren nu Trump het Witte Huis betreedt. En hoewel ze ooit tegen *The Guardian* zei dat ze thuis zou blijven als ze de boodschap van wanhoop moest gaan verkondigen, laat ze zich na een kleine dip niet uit het veld slaan.

Trump zelf is niet de shock, benadrukt ze in haar boek, ook al waren burgers nog zo overdonderd. 'Ik denk dat hij juist een volkomen voorspelbare, ja zelfs clichéuitkomst is van de Amerikaanse cultuur', legde ze in *Huck Magazine* nogmaals uit. Hij is niet de figuur die een nieuw hoofdstuk in de Amerikaanse geschiedenis opent, maar het ultieme bewijs dat het oude systeem in zijn voegen kraakt. Dit is niet de grote omwenteling die Amerika nodig heeft. Die moet nog komen, wil ze maar zeggen. En snel ook. Het is tijd voor die echte sprong.